

# Dehistanly oglan / powest

Category: Kitapcy, Powestler, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Dehistanly oglan / powest DEHISTANLY OGLAN

(powest)

MAŞAT-MISSERIAN

Seleňläp dur gadymy ýadygärlik,  
Geçen eždatlaryň ykbaly bolup.  
Çapawulçylyklaň, gyrgynçylyklaň,  
Topraga siňdiren al gany bolup.

Pyragynyň görsem diýip arzuwlan,  
Sypady başymy bady-sabasy.  
Dehistanyň baýry täsin bir dünýä –  
Gelip dur geçmişň ýaňy-sedasy.

Ýere ýegsan bolan şäheri görüp,  
Göze gubar doldy, kalbym elendi.  
Şu günlere ýeten asyryň gatyndan,  
Beýik diňlerinde gözüm eglendi.

Alyp gitdi asyrlaryň gatyna  
Kalbym içre dörän täsin bir duýgy.  
Asyryň jümmüşinden gelip dur seza,  
Gulzum deňzi, gadym Oguzlar ýurdy.

Gurulan ençeme kerwensaraýlar,  
Beýik ýüpek ýoluň ugry Dehistan...  
Deňiz gurap, köwsarlaýar çägeler,  
Yňrap dur gadymy Maşat-Misserian...

TirseGINE galyp puşdy-pederler,  
Aryzlar Hak dergähinde diňlendi:  
Bu gün eždatlardan Oguz nesline,  
Alkyşlaryň owazasy ýaňlandy.

2008 ý.

Orazgül Kemendirowa,  
Türkmenbaşy şäheri.

◆ ◆ ◆

Daňyň alagaraňkysynda Jepbar ýalpa gözlerini açdy. Goja seretdi. Ol süýji ukudady. Öňler ony, köplenç, Sary aga oýarardy. Ilkiagşamdan gopan güýçli harasada wagtynda ýatyp bilmändirler. Belki şondandyr, argynlyk basan goja lezzetli hor çekýärdi.

Bularyň saklaýan gawunçylygy oýtakdady. Töweregi neneňräk çägelik, ondan aňyrda ýere ýapyşyp ýatan depejikler, jaýrygynda guş gizlenäýmeli takyrlar...

Sary aga ýaly, ümmülmez sähra heniz oýanmandy. Hemişe daňyň alagaraňkysynda pasyrdaşýan guşlar çala gymyldasalar ýene harasat gopaýjagyndan heder edýän şekilli, edil ýere giren ýaly, ses-üýnüni çykaranokdylar.

Oglan ilki oýananyňa ökünýän ýaly, gaýtadan gözlerini ýumdy. Indi bir ukudan açylmajak bolýan ýaly, gernesini gelse-de gerinmedi. Emma uky-da gelenokdy. Ol-da gorkup, allaowarralara gidene döndi.

Jepbar ýyldyzlary seýrekleyän bulaşyk asmana ser saldy. Hut gözünüň alnynda bir ýyldyz süýndi-de giden ugruny gyzgylt ýol etdi. Sary aga: «Ýyldyz süýnse, bir bendäniň ýogaldygydyr» diýerdi. «Kim-haý, ol?!». Beýlesine öwrüldi. Ol tarapdan, garalyşyp gawunçylyk görüldi. Harasat pazyllary ýolandyr, ýodajyklary gömendir. Birden tark... tark... edip ses eşidildi. Jepbar muňa tisginmedi, sebäbi bu sese beletdi. Bişen gawunlar, süýjüliginden şeýdip ýarylýarlar.

Jepbar gawunçylyga seretmekden basym irikdimi nämemi, gaýtadan beýlesine öwrüldi. Çerkezdir gandymlar boýnegmezek merdan şekilli sarsman otyrdylar. Şular bolmasa, guba çägeler erän gurşuna meňzäp, süýşüp, göçüp gidäýjege döndi. Onuň gulaklaryna ýene-de ses eşidildi: «Dükürdik... dükürdik... dükürdik.. Bu öňküden üýtgeşkdi. Özem zyy üzülenokdy. Tiken çümen ýaly, endamy syzlsşan Jepbar dikejegine galanyňy bilmän

galdy. Dükürdi sesi ýakynlaşýardy. Oglan gyssanyp ýaşula seretdi. Ol weli, sähra suwa gark bolsa-da, oýanmajaga meñzeýärdi. Daň ukusynyň şirin hözirini görýärdi. Bu rahatlygy bozmaga ýylan-da dözjek dälidi.

Teşnelik horlaýan ýaly, Jepbaryň damagy gurady, nem syzmajaga meñzedi. Nämeden-kä? Elbetde, gorkudan. Gelýänler gawunçylyga beýdip dökülmezler. Onsoň-da bu ýer aýakýeterden daş. Belki, ötegçidir.

Oglan az-kem köşeşdi. Ýagy näme işlesin, ymgyr çölde? Bular bölek atly. Ötegçidir.

Ol başky pikirine uýdy. Göwnüne dükürdi sesleri daşlaşyp barýan ýaly boldy. Has-da ynjaldy.

Irkilen sährany dükürdi sesleri oýandyrana döndi. Daň agaryp ugrady. O ýan, bu ýanda guşlar jürküldeşdiler. Gök eşek demine ýetmän aňnyrdy. Bu geçip barýany çagyryana meñzedi. Aýak dükürdisiniň sesi bäre gönükdi. Sary aga hähhildäp oýandy:

– Aman-esenmi, oglum? – diýip, Jepbara habar gatdy.

– Hä... – Oglanyň jogaby kelte boldy. Ol hüşgärlik bilen, golaýlaşýan sese diň saldy. Bu goja-da geçdi. Sary aga bir elini döşüni ýapyp oturan sakgalyna ýetirip, beýlekisini gulagyna degirip, diňşirgendi.

– «Özi-ä, bize tarap gelýä – diýip, Jepbara ýüzlenmän, özbaşyna gepledi, soň ýokary turdy. Ses gelýän tarapa ýiti-ýiti seretdi. Çöňňelen gözler hiç zat saýgarmady. Emma Jepbar:

– Atlylar... – diýip, şol tarapdan ýüzin sowman, pyşyrdady. Goja:

– Agşamyň haýryndan ertiriň şeri ýagşy – diýdi.

## DEL ATLYLAR

Atlylar ýitireni tapan şekilli gyssanmaç gelip saklandylar: Sary aga bularyň deldigine gümansyratmady. Ol öňdäki iki atla nazar aýlady: Çepdäkisi bili egri gylyçly, demir sowutlydy. Beýlekisi ter gara sakgally, molla biçüw, ak köýnek-balaklydy. Garçgaý gözli atlaryň gamyş gulaklarynyň düýbi derleşip durdy, özlerem çapyşyga seýislenen ýaly, içleri çekgindi. Bu olaryň

uzak ýol geçenligini aňladýardy.

Mollabiçüw birhaýukdan soň, ýadyna düşen ýaly.

– Essalawmaleýkim, ýaşuly – diýdi.

Näme üçindir, Sary aganyň diňe dodaklary müňküldedi, soňra:

– Düşüberiň – diýmäge gurbat tapdy.

Munça atla çay bermäge suwy nireden tapjak? Suwly howuzjyk ep-esli daşlykda. Häzir bary bilen oňşuk etmeli bor-da.

Atlylar eýýäm düşüpdiler. Çaya howlugup, ýakasyndan döküşdirip suw içenleri boldy. Haý, özi-ä, paňkelleler. Suwuň gadryny bilerçe-hä bolupdyrlar, onda-da isrip edäýişleridi. Bu itgyran çölde altynyň haýry ýog-a.

Kümeden biri gujagyna zordan sygdyryp, ala-mula garpyz çykardy. Daşyna tegelenişip derrew ýardylar. Gyzy köze meňzeş garpyzyň dilimini diline degreniň biri:

– Bäh, bäh, şirinden-şirin – diýip, goja göz aýlap goýberdi.

Soraşman, zat etmän, garpyzy alyberişlerini suwumsyzlyk saýyp duran gojanyň öwgi sözlerine ýüzi açylman, gür, çugdum gaşlary biri-birine degerledi. Gaharyň gelmesin, paýhasly bol, goja. Çöl ýerde dadyň kime ýeter? Onsoň günäkärem özüňsiň. Eýýäm hödür-kerem etmelidiň. Agaç ýuwdan ýaly, sömelip dursuň. Zannyýaman bolsalar beýle salamlaşmazdylar. Gaýtam, tanamaýanyňa içgin hödür-kerem etmelidir. Eý, türkmen aga, desterhan açyklygyny unudan bolaýma?!

Sary aga janlandy. Köne kündüğine meşikden suw guýdy. Myhmanlar-da getirdiler. Meşigi sarkyrdy. Toýun küzänem boşatdy. Inçe tüsse towlam-towlam bolup ýokary galdy. Keýik etini-de çişe düzdüler.

Ýüpek düşekçede oturan mollabiçüw bilen demir sowutly ony ýanyna çagyrdylar. Bulara aýratyn hormat goýulýanlygu bellidi. Her haýsynyň ýanynda bir hyzmatkär dim-dik durdy.

– Baý ülke bi – mollabiçüw gülümsiredi. – Et tapmagyň gaýgysy ýok. Keýikler süri-süri. Asaldan datly gawun-garpyz. Arman, suw gyt.

– Şäher ýakalarynda kanal bar.

– Şäher haýsy tarapda? Biz şoňa barýarys. Harasatda azaşdyk.

Mollabiçüwiň gözlerinde uçgun görüldi. Demir sowutly mekirleç ýylgyrdy.

Goja öwgä başy aýlanyp, uly hata goýberen bolaýmasyn? Asyl bular uly ýagynyň aňtawçysy däldir-ä hernä? Ýeri bolanda näme, eliňden geljek zat barmy? Şähere barýan ýoly bu gün bilmese, ertir biler-dä.

Her hal Sary aga kanalyň barlygyny dilinden sypdyranyna puşman etdi. Ýalaňaç aýagyndan ýylan geçen ýaly, hopugyp, sowuk der basdy. Ýüregi gozgalaň tapdy. Sebäbi kanalyň barlygyny mälim etmek – ýene-de bir gömülgi hazynanyň üstüni açmak bilen barabar. Onsoň-da Reýhana gark bolan Dehistan topragyny duşman aýagynyň basgylamagy üçin ýardam bermek bolup göründi.

Goja könelişen silkme telpegi bilen giň maňlaýynyň derini çaldy. Söhbetdeşiniň göreçlerine tiňkesini dikdi. Ol gözlerden gizlin syry bilmek kyndy. Eýýäm rahat görnüşdedi. Sowala-da jogap bermelidi.

Sary aga geplemän, sag egniniň üstaşyr ümläp goýberdi:

– Hol, ýanda...

Elbetde, bu dogry ugur däldi. Gelmişekler nury gaçyşan gözlere tiňkesini dikdiler.

Öz gezeginde bular-da hiç zat aňlamadylar. Goja Jepbara nazar aýlady. Onuň şähere barýan dogry ýoly salgy bererinden hederlendi. Oglan garrynyň bu howsalasyndan habarsyz nökerlere el-aýak bolup hyzmat edýärdi.

## HABAR

Iki at depişdi. Nökerler muňa ünsem bermediler. Diňe iki adam tarsa ýokary galyp, şol tarapa ylgaşlady. Näme üçindigini bilmän, Jepbar-da şeytdi. Megerem, oglan höwesekliginden, bolsa gerek.

Nökerler atlary aralap, köşeşdirdiler. Olaryň inçemik, garaýagyzy güýmeň-süýmeň edip, yza galdy, jylawy Jepbara tutdurdy, garaýagyzy güýmeň-süýmeň edip, yza galdy, jylawy Jepbara tutdurdy. Özi eýer-esbaby bejerişdiren bolup, atyň gabadyndan Jepbara şeýle diýdi:

– Oglan, pugta diňle. Bular araplar. İlçi. Has takygy bu yüzlerine perde. Aňtawçylar. Siziň hökümdaryňyza barýarlar. Agyr şert goýjaklar. Şoňa ylalaşsa-da, degjek däller, ýogsa-da

basym çozjaklar. Men türkmen. Onsoň bulary aýtmak borjum hasap etdim. Indi durma, git. Çemini tapyp, goja habar et.

Jepbar ilki aňk-taňk boldy, soň özüni tiz ele almalydygyna düşündi. Dogumlandy. Kümä baryp girdi, çykdy. Näderini bilmedi. Sary aga: «Aljyraňňylyk – maksada ýetmegiň ýarpysyna zeperini ýetirer» diýip öwrederdi. Nätmeli? Baraga-da: «Atam, bäre gel»... diýip bolmaz-a. Beýtse, gelmişekleriň göwnüne güman gider.

Ol gyssandy. Ýene-de kümä girdi. Kybla bakyp, çök düşdi-de ellerini ýokary galdyrdy: «Eý, Alla, kömek ber maňa».

...»Hyşş... hyşş...»

Jepbar ses gelen tarapa ini düýrügip seretdi. Kümä gerňelgi gandym çybykdan ýogyn alahöwren asyl-asyl bolup durdy. Ol dilini ýalmandyryp, hallan atdy. «Hyşş... hyşş... ş...»

– Ata-a-a!!! – Jepbar aýylganç gygyrdy. Öz sesine gulagy gapylara gelip, aýak tabyrdysyny eşitmedi. Gözlerem daş ýaly, ýumulgydy.

Dem salymdan egniniň yralanmasyna özüni dürsedi. Görse, bu hälki türkmeni. Ol arka tarapa ümläp goýberdi. Jepbar sary ýaýa çolaşyp, iň soňky demini sanap ýatan ýylany görüp, ynjalady. Sary aga-da gapyda görüldi.

– Näm boldy, oglum? – Basym öli ýylana gözi düşdi – Häý, seniň bir uzynguýruk... Hudaý gorapdyr, oglum. Hernä çöregiň bitin eken.

Ýaşuly ýylany daşary zyňdy. Gelenler dargaşdylar.

Jepbar pursatdan peýdalanyp, türkmeniň habaryny atasyna aýtdy.

## TABŞYRYK

– Oglum, bular meni ýolbelet edip äkitjege meňzeýä. Sen galarsyň. Garamyz gözden ýitenden şähere eň. Habary şa Sula ýetir. Men bulary sen barýançaň eltmerin. Tersden äkiderin. Pällerini bozsalar weli,.. çölüň jümmüşinde... suwsuz gyrarın. Men näm bolsam, şol bolaýyn. Dehistan aman galsyn. Agyz suwumyz tükendi. Suwly howzuň bardygyny diliňden sypdyraýma. Indi uzak durmaly.

Olar daş çykdylar. Gojany derrew çagyrdylar.

Mollabiçüw:

– Eý, goja kişi, bizi şähere äkit. Sul patyşa möhüm habarynyz bar. Goý oglan, gawunyny saklabersin.

Sary aga boýun egiji halda garaşdy. Eýsem näme?! Ret etmäge synanyp bir gör.

Gün guşluk ýerine barypdy. Guşlaryň jürküldisi galyşypdy. Olar ynha kölegä sümlerler.

Ýolagçylar tizden ata atlandylar. Goja gök eşegine münüp, öňüni çekdi.

Jepbar bular sägra siňenden şähere tarap göni ýoldan eňdi.

## ÝARALY KEÝIK

Ak öýle boldy. Yssy ýakyp-ýandyryp barýardy. Hatda uçgun syçrasa bütin sähra ot aljaga meňzeýärdi. Der Jepbaryň köýnek-balagyny sykybermeli etdi. Gözowalaryny awuşatdy. Kiçijik el meşigindäki suw tükenerledi. Galanjasyny iň soňky pursata goýdy.

Ol ýolboýy dem salym ara salyp, ylgap gaýdypdy. Bu ony tiz ýadatdy. Çaky, heniz ýoluň ýarysyny-da geçmändi.

Oglanyň şähere tiz ýetmek höwesi gaçdy. Bu ony beter ýadatdy. Eginlerine agyr daş goýlan şekillidi. Ädimleri gysgaldy. Bäh, bir ýol siňegem duşmad-áyt. Ýekeligem gysyp-gowrup, horlaýar.

Ol sakga durdy. Oňa nä döw çaldy? Gözleriniň öňünde kebelejikler gaýmalaşdy. Başy aýlanýar. Uzak bir yerlerden Sary aganyň pent berýän sözleri gulaklaryna çala eşidildi: «Oglum, hemişe umydygär gezgin. Umytdan düşmek ýaraly duşmaby öz eliň bilenjik ata atarmakdyr».

Indi biraz gurbatlandy. Gapdalyndaky alaňjyga çykmaga sowuldy. Heý bir janly-jandar göze ilmezmikä? Ýalňyzlyk ony ýadawlykdanam beter bezikdiripdi.

Jepbar yrgyldap alaňa çykdy. Etek ýanjagazy ýandaklyk eken. Gyrasyndan sak keýikler gürrü ördi-de, daýyrdaşyp gaçdylar.

Az-kem güýç-kuwwat duýan Jepbar: «Gaçmaň-how, keýikler! Men size degjek däl. Gaýtam, höwür boluň maňa!» diýip, bokurdagyba sygdygyndan gygyrasy geldi. Bolmady. Diňe agzy açyldy. Dili diýen etmedi. Meger degmejekligini aýdyp bilmändigi üçindir,

keýikler salgymlyanyp görüňdi. Tizdenem gözden ýitdiler. Ýene-de suslanan Jepbaryň birden galjak bolup urunýan keýige gözi düşdi. Güýç-gurbatyň nireden peýda bolanlygyny duýmaga pursat tapmadyk oglan, oňa garşy ylgaşlady.

...Mele keýigiň golundan gan akyp, gurapdyr. Gör, bu günki yssy kime peýda edipdir? Dogry, gan ergin bolansoň, köpräk akandyr. Gyzgyn howur guratmadyk bolsa, ýara tiz gurt düşjegem şeksiz. Jepbar bu janawary häzir ýaradan ötri teşneligiň horlaýandygyny aňdy. Atasynyň pentleriniň biri ýadyna düşdi: «Mätäje iň soňky harjyňy gaýgyrmasaň o dünýede-de ýalkanarsyň».

Jepbar ikerjiňlenmezden sanalgyja damja suwuny bermek üçin, birsyhly agzy açyk, dili bir gapdala sallanylgy keýigiň gelşikli şahyndan tutdy. Ol öz teşneliginem unudypdy.

Keýik turdy. Gerindi. Misl hemme ynsanyň özüne ýagy däldigini bilen ýaly, owadan emma gussaly gözlerini oglanjyga aýlap goýberdi.

Jepbar keýige naýynjar seretdi. Bular müdimilik aýra düşjeklerine näderini bilmeýän dost şekilli, şeýdişip esli durdular. Soňra aýrylyşdylar.

Jepbar az salym ýöredi-de gaňrylyp yzyna ser saldy. Şonda janawaryň keýikleriň giden ugruna garşy agsaklap barýanlygyny görüp, ýeňillik bilen dem aldy. Oňa ýaradan beter ýalňyzlykdan gutulmak gerekdigine Jepbaryň oglan ýüregi duýup galdy.

IT

Jepbar ikindi düşerine howlukdy. Şonda ýeriň tebiti gaçar. Sähra salkynlyk aralaşar. Onsoň teşneligiň ezýeti-de kemelişer. Emma ol küýseýän wagtyna ýetip bilmedi. Ysgynmydary bütinleý gaçyp, ýüzinligine ýykyldy. Agzy howry oçmedik gyzgyn gummy garbady. Tüýkürmäge synandy. Nem ýok. Galjak boldy. Başarmady. Atasy, atlylar, ýaraly keýik daşynda pyrlandy, soň özünden gitdi.

...Ol itiň wowuldysyna gözlerini açyp bildi. Günüň dogjak-dogjak bolup duranlygyny serinde aýlady.

Ynsanyň gymyldaýanlygyny, onuň diriligini syzan mähnet ala



köpegiň üýrmesi galyşdy. Ol indi üznüksiz çyňsap, kimdir birini kömege çagyryrdy.

Jepbar galmaga synandy. Daň çyglary köýnegini öljüredip, endamyny gatydydyr. Bogunlary syzlaşýar. Açlykdan ýüregi eräp-akyp barýardy.

Eşekli kişi depejikden indi. Jepbary görenligi bellidi. Eşegi çalt-çalt debsiledi.

Jepbar-da janlandy. Tirsegine daýandy. Ýüzi ýele-güne gaýzygan, atasyna çalymdaş uzynak, peşeneli goja eşegiň durmagyna mähetdel, derrew düşdi. Oglany köne tanşy ýaly, gujagyna aldy:

– Sagsyzlan-a dälşiň, oglum?

– Juk.

– Onda ýagşy.

Söýget berip, eşege mündürdi. Özi gapdallap ýöredi. Ol ýolboýy iti magtady:

– Gorkunjyndan gara görse üýrüp ýören däldir bi Gaplaň. Oglum, şu halas etdi seni. Ýogsam geçip gidýärdim...

## IKIÇÄK

Çopan goşy uzakda däl eken. Tiz geldiler. Goja çay gaýnatdy. Atasy ýaly adamynyň özi üçin hyzmat edip ýörşüne Jepbaryň ýüzi gyzman durmady. Ýöne bu wagt ýeri däl. Goja bilýär-ä onuň ýagdaýynyň elhaldygyny.

– Al, oglum, çay iç. Ýaş bedeniň ýadawdygy tiz aýrylar.

Goja gömme çörek bilen gowrulan et guýlan sargylyt okara goýdy. Käsesine aşyk ýaly goýun ýagyny atdy-da:

– Ilki çayçorba edin. Aç-suwsuz iç damarlaryň gatandyr. Damarlaryňy ýumşadar bi.

Goja, Jepbaryň çay-çöregini iýýänçä sesini çykarman, synlaýjy nazaryny dikip, gysardy ýatdy. Onuň howlukmaçlygyny açlykdyr öýtdi. Bolandan soň, töwwir galdyrdy. Jepbar tarsa ýokary galdy. Goja geňirgenmesini gizlemedi:

– Be, oglum, menem gyssanmaç weli... Süri suwa barýandyr. Ýolagçydygyň belli. Ýöne, çaky, beýle howlukmaç? Alñasama. Beter ugruňy ýitirersiň.

Jepbaryb atasynyň pentleri ýadyna düşdi. Myssaja ýylgyrdy. Beý, bi garrylar-aýt. Edil ýaşy kiçä öwüt bermäge ýaradylan şekilli. Özlerem hemişe mamla.

Jepbar habary tiz ýetirmäge alňasap gaýtdy. Şeýdibem azaşdy.

– Ugur nirä?

– Misriana.

– Haýsy ýerden gaýtdyň?

Jepbar ýeriň dogry adyny aýtmakdan nämeüçindir, ýaýdandy.

Gümürtik jogap berdi:

– Gum içindäki gawunçylykdan.

Goja oglanyň çekinenligini duýdy. Ýöne syr bildirmedi.

– Belet men, o ýerlere. Ulagyň barmydy?

– Juk.

– Haçan ýola çykdyň?

– Düýn, guşluk.

Gojanyň gözleri giňden açyldy:

– Uçup gaýdypsyň-ow, oglum. Nä beýle howlukmaç? Öň gidip görmänmidiň Misriana?

– Birki gezek azyk alyp gaýdypdym.

Çopan ýokary turup, demirgazyk-günbarara ~ sepgide tarap seretdi. Jepbar säher galgynynda seleňläp görünýän daga çalymdaş dik depäniň gögümtil başyny gördi.

– Beýik depe görünýändir. Şondan aňyrda kanalyň boýuny syryp gidiber. Bäriçe aňyrsy üç esse bardyr.

Jepbar goja alkyş aýdyp, ýola düşdi.

## IKI ATLY

Jepbar depäniň deňinden günorta mahaly geçdi. Onuň gelmişeklerden öňürti Sul patyşa baryp ýagdaýy mälim etmek umydy üzeňkirledi. Ýene-de atasynyň «umydygär gezgin» diýen pendini ýadyna düşüp, badyny gataltdy. Garşysyndan inçe tozan görüldi. Onuň tüweleý dældigi golaýlaşdygyça açyk bildirdi. «Ala garga kimin hüşgär bolgun, oglum» diýip, atasynyň berýän nesihatyny hakydasyna saldy.

Ýoldan sowuldy. Emma tozanyň özüne gönügendigini gördi. Onsoň gaçgaklabam ýörmedi. Gidiberdi.

Basym iki atly göründi. Gelibem, at başyny silkdiler. Atlar agyn ýylanyň damagyndan çykan ýalydylar. Özlerem derden ýaña suwdan çykarylan balyga meňzäp, ýaldyraýardylar. Günüň tylla çoguna älemgoşar öwüşginini berýärdiler. Ýazyň bir günü azaşyp, çöl içine düşene çalymdaş. Üstündäkilerem miýesser: Biri silkme telpekli, akmeňiz, süýnmegräk burnuna gelşik berýän murtluja. Beýlekisi... Dur-la... Bu erkek lybasyndaky gyzdy.

– Ýol bolsun-ow, inim!

Jepbar murtlujanyň habar gatmasyna üns bermedi. Ol agzyny öweldip, gymyldamaga milt etmän durdy.

– Ugur haýyrly bol-a.

– I-i... – Jepbar huşuna aýlanan şekilli ýigidiň ýüzüne soragly nazaryny aýlady. Ýigit gülümsiredi:

– Ugur haýyrly bolsun diýýän.

– Ä-ä... – Atlylar geňirgenişip biri-biriniň ýüzlerine seredişdiler. Megerem, muny güň hasap etdiler. Jepbaryň ýüzi ýalyn çabran ýaly, gyzyp gitdi. Delmurdy. Birdenem:

– Jan agam, şähre çenli atyňy bersene – diýip ýalbaryp başlady. Oglan atasynyň: «Owadanlar köplenç ýüregi ýuwka bolýarlar. Dözümsiz», – diýen parasatly sözlerini ýatlady.

– Beräý, agam, gaýrat et.

– O nä?..

Jepbar gaşlaryny бүрүşdirip, jogap bermedi.

– Kyn görme, inim, biz gaçyp gelýäris.

Jepbar gyzyň tanatmazlyk üçin erkek eşik geýenligine indi düşündi. Bulardan at dilemek dogrudan-da gelşiksiz. Ýöne habaram möhüm. Jepbar muny aýtmagy ýüregine düwdi. Emma gyz:

– Başga hili bolmagy-da mümkin, doganjygym. Bizi kowup gelýändirler. Aty tanarlar, onsoň seni... – diýip, dymdy. Ýigit:

– Oba-gara barmy, ýol ugrunda? – diýdi-de, çarpaýa galan atynyň jylawyny gatyrak çekdi.

– Ýok. Ýöne çopan duşýar. Siz beýlä, guma gidiň – Jepbar elini gündogara salgap, pähimdar goja kişi ýaly, çyny bilen maslahat berdi.

– Hoş gal, inim.

– Hoş gal, doganjygym. – Atlaryň jylawyny goýberdiler. Gyz:

– Bilip bolmaz, kowguçylar duş gelip, sorasalar, ters ýol salgy bergin – diýip, gygyrmaga ýetişdi. Jepbar baş atdy. Olaryň garasy ýitýänçä ýüregi awamak bilen seredip durdy.

## KYN SOWALLAR

Jepbar çaykanjyrap, tovlanyp akyp ýatan kanaldan suw içdi. Golaýjygyndan gidibermedi-de ep-esli daşlykdan gitdi. Barybir ýek-tük ýolagçy sataşdy. Olaryň-da Jepbar bilen işi ýokdy. Muny näme üçin şeýdýänligine kän pikirlenmedem. Garaz, ýekeligi erbet görmedi. Ýogsam, öň ýalňyzlykdan ejir çekipdi. Onsoň-da ýeke bolup ýeke-de däl. Gözýetimde häli-şindi ekerançylyk görünýär. Şonda gelmişegiň: «Baý ülke» diýenini ýadyna salyp, buýsanýar. Ötegçilerem göze ilýär.

Ýolboýy oňa azar beren pikir şeýledi: Howlugyp, horlanyp gelýän weli, bi habar şeýle möhümmikä? Onda nä atam meni ýollady? Gelmişeklere ynanmady. Bu anyk. Patyşa şerti kabul etse?.. Eýsem, ol nähili şertkä? Gelmişegiň Dehistan topragyna gözi gidýä. Belki, ýer sorar. Hökümdar eglşik edermikä muňa? Eger razylaşsa, il-gününi satdygy bolýar. Razylaşmasa-da, keseki ýurtlular çozjaklar... Hymm. Bu habar patyşanyň öňünden taýýarlanmagy, pähimlenmegi üçin gerek bolaýmasyn? Şeýle bolsa, gelmişekler ony gyssabermez-ä. Puryja bererler... Aý, ýok, atam olaryň irde-giçde çozjakdyklaryna ynanandyr. Olaryň şertini kabul etmesin diýdigidir bi. Heýem, hökümdar daýhan Sara gulak asarmy?»...

Şu halda ýoluny unudarlaýan Jepbar ençeme gezek büdredi. Onsoň baş-alty atlyny hem alkymyna gelende gördi. Olaryň öňde duran semizi:

– Eý, derwüş pisint, iki atly görmediňmi? – diýip, hemleli gepledi. Şeýle läheň adamu at janawaryň göterip bilşine geňirgenen Jepbar onuň sowalyna üns bermedi. Muňa bolmajysy bolan semiz gylyjyny gynyndan çykaryp, aty debsiläp, Jepbara tarap kowdy.

– Kermi-how, bi – diýip, yzdan biri seslendi.

Jepbar gyssandy. Zordan semiziň ýolundan sowulmaga ýetişdi.

– Gördüm, aga, gördüm.

At kürtdürdi:

– Haýsy ýanda?

– Hol, beýik depäniň eteginde.

– Ugry hanjak?

– Göni aňrydy.

– Hymm. Senden näme soradylar?

– Hiç zat. Golaýrakdan geçip gitdiler.

– Atlaryň reňki?..

– Biri-hä, ýadymda. Şar gara aýagy sekillidi.

Olar atlaryna gamçy çaldylar. Jepbar tisginjirese-de ýeňillik bilen dem aldy. Gaçyp barýanlary zalymlaryň tapyp bilmejekdiklerine ýüreginiň jümmüşinde berk ynam döredi.

## DERWEZEBAN

Jepbar şähere giçlik geldi. Heniz şäheriň şowhun-şagalaňy ýatışmandy. Misrianyň berk galasy bardy. Onuň gazarlaryndan saklawlar gije-gündiz seredýärdiler.

...Jepbar demir derwezäni batly kakyp, gygyrdy:

– Açyň! Aç-yňň!!.

Birhaýukdan demir derweze şakyrty edip açyldy. Sakgallak, arryk, uzyn kişi nägile halda Jepbaryň depesinden seretdi.

– Goýber, meni. Hökümdaryň ýanyna barmaly. Gyssagly.

– Ha! Ha! Ha!! – Derwezeban loh-loh güldi, soň gatyrganyp, gapyny ýapmak isledi.

– Aý, ykmanda, haýsy ýurduň ilçisi sen? Haýsy begiň çapary?.. Hökümdar gezip ýören ykmandany kabul eder ýaly işsizmi näme?..

Jepbaryň gulaklary şaňlady. Ýüreginiň gürsüldisi artdy. Gel, gel, alkymlanda hemme azaby reýgan bolaymalymy? Nätmeli?!

Atasynyň pendisi gulagyna eşidildi: «Ugur tapjak bolarlar, ogul. Gadymy hekaýaty diňle. Husyt baý bar eken. Çopanyň hakyny bermejek bolup: «Pylan guýuda altyn küýze gömülgi. Atam aýdardy. Bu syry hiç kim bilenok. Sen azapkeş çopanyň biri. Çagaň-da köp. Harjylanarsyň. Sallan, altyny böleşeli.

Türkana çopan guýa sallanypdyr. Düýbüne ýeteňkirlände baý tanapy şarpyldadyp kesip goýberipdir. Guýuda gözleri okara

ýaly, elhenç aždarha agzyndan ýalyn çabradyp, adam dilinde gepläpdir:

– Eý-ed, adamzat, men seni iýjek. Öňem köpüňizi lukma edindim. Çopan görgüli jandan umyt üzüpdür. Birden gargy tüýdügi ýadyna düşüpdür. Ony goltugyndan alyp, şeýle şirin saz çalyň başlapdyr. Näzik owaza humarlanan aždarha biygtyýar irkilipdir.

Geçip barýan kerwen bu guýynyň ýakynynda ýük ýazdyrypdyr. Suw almaga gowa sallanlarynda çopan çykypdyr. Görýäňmi, ugurtapyjylyk ynsany ölümden halas edipdir».

Jepbar goltugyny sermenekleşdirdi:

– Atam! Atam jan!..

– Näm-aý, güjüjek? Ýürege düşdüň-le, täze at dakjakmy?

– Me, al!

Derwezeçi dirhemi howada kakyp tutdy. Erni bir ýere ýygnanmady. Dili süýjedi:

– Düşün, ogul. Indi giç. Hökümdar häzir dynç alýandyr. Barybir seni goýbermezler. Ertir irden gel. Dirhemiň köýmez. Galandar derwezeçi sözünde tapylýan kişidir.

Jepbar lapykeç halda yzyna öwrüldi.

## ÇAYHANADA

Oba daş dälidi. Şeýle-de bolsa, ertir gijä galaryn öýtdi. Üstesine-de argynlyk. Jepbar onsoň atasynyň tanyş çayçysyna ugrady.

...Ol işikden ätlände gözlerine ynanmajak boldy. Agyn şol. Atasy. Pikirli halda güpjegi tirsekläp, çay süzüp ýatyr. Agtygynyň gelenini aňşyrmady.

– Ata!!

Goja tas kasesini elinden gaçyrypdy. Agtygy gujagyna dolýança ony goýup ýetişdi.

– Başyň dik eken, köşegim. Köp şükür muňa. – Goja agtygynyň kellesini söýünçli sypalady. Jepbar hemme horlugy şo bada unutdy.

Ikisi howlukman çay içdiler. Atasy şeýle gürrüň berdi:

– Gelmişekleri iki menzil dagy ters ýoldan äkitdim. Misriana

barýan kerwen sataşady. Kerwenbaşy ýoluň tersiräkdigini olara aýtdy. Demir sowutly gyzmaç eken. Gylyjyny gynyndan çykaryberdi. Ysgynam gaçdy. Her hal kerwenbaşy hudaýlykly bende eken. Nähili işiň gopjak bolýanyny tiz aňsyrdy. Demir sowutla ýalbardy. Menem: «Biraz başym aýlanypdyr. Geç, garryň günäsini» diýdim. Elbetde, maňa ynanmady. Mollabiçüw bar-a, şo-da, köşeşdirdi ony. Bähbit bolsun, hernä, azabymyz. Atasynyň gysgaça gürrüňini diňländen soň, Jepbar öz başyndan geçenleri aýdyp berdi.

– Bir dirhemiň sadaka bolsun, oglum. Il bähbidine iň soňkuja harjyňy gaýgyrmansyň. Ýagşylykdan nyşan bi. Indi baranyň haýry ýok, hökümdara. Bir çukura tüýkürendir, olar. Turaly, köşegim. Ilki oba gideli, ondan aňry ekine. – Sary aga dyzyna daýanyp galdy. Çayhanada aýdan sözi şu boldy:

– Başyňa kyýamat gopaýmasa ýagşy, eý, Dehistan ili...

#### JEMLEME DEREGINE

Dehistanyň hökümdary Sul araplaryň şertine razylaşdy. Ol keseki ýurda ummasyz köp salgyt tölemelidi. Elbetde, bu garamaýak halkyň gerdenine düşmeli. Bardy-geldi ilat muňa närazy bolup, baş galdyraýsa, araplar çozmalydy. Şol sebäpli, pöwhe şa özüniň, dogan-garyndaşynyň diri galmagy üçin, duşman tarapa hazynadan pul berip, öňünden hununy satyn aldy.

Sary aga bilen Jepbar ekinçilige bardylar. Ýöne... gawuna mal-gara düşüp, ýoga çykararlapdyr. Şa salgydynyň artjaklygyndan bihabar goja bu ýyl gün-güzeranyny dolandyrmagyň uly maşgala agyr düşjekligi barada oýlanyp, sykylan göwresini aşak goýberdi. Sebäbi ol gawun satyp, alşyk-çalşyk edýärdi.

Arçman kurorty,  
13.05. 1991.

ANNATAGAN NURGELDIÝEW. Powestler